

VÝVOJ CESTOVNÍHO RUCHU V ČESKÉ REPUBLICE**DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE CZECH REPUBLIC****ING. LIBUŠE MĚRTLOVÁ, PH.D.****VERONIKA SMITH**

Katedra ekonomických studií | Department of Economic Studies
Vysoká škola polytechnická Jihlava | College of Polytechnics Jihlava
✉ *Tolstého 16, 586 00 Jihlava, Czech Republic*
E-mail: mertlova@vspj.cz, smith@student.vspj.cz

Anotace

Cílem příspěvku je přiblížit změny ve spotřebě cestovního ruchu (dále CR) v ČR v letech 2007 až 2011 na základě dat ze satelitního účtu cestovního ruchu v období vzniku hospodářské krize a pokračující recese. Bude zkoumán vývoj spotřeby podle jednotlivých produktů cestovního ruchu s ohledem na chování zákazníků, kteří musí reagovat na podmínky zhoršování socioekonomických podmínek ve společnosti a upravit svou spotřebu podle reálných možností svých důchodů. Porovnání bude provedeno v oblasti produkce příjezdového, domácího i výjezdového CR, hrubé přidané hodnoty (HPH), tvorby hrubého fixního kapitálu (THFK) a zaměstnanosti v odvětví. Výsledkem finanční a ekonomické krize je snížení spotřeby všech druhů CR, ve všech produktech i v charakteristických a navazujících odvětvích. Stav před rokem 2009 dosud nebyl dosažen.

Klíčová slova

satelitní účet, cestovní ruch, produkty cestovního ruchu, hospodářská krize, recese hospodářství

Annotation

The aim of this paper is to describe the changes in the consumption of tourism in the Czech Republic in the years 2007 to 2011 based on data for the Tourism Satellite Account in the period of economic crisis and ongoing recession. It examines growth in consumption by individual tourism products with regard to the behavior of customers who must respond to conditions of worsening socio-economic conditions in the society and adjust their consumption according to the real possibilities of their income. The comparison will be carried out in the spheres of production of incoming, outgoing and domestic tourism, GVA, gross fixed capital formation and employment in the sector. The result of the financial and economic crisis is to reduce the consumption of all types of tourism, in all the products and the characteristics and downstream sectors. Status before 2009 has not yet been reached.

Key words

satellite bill, tourism, tourism products, economic crisis, recession economy

JEL classification: L83

Úvod

V 80. letech minulého století byly zahájeny výzkumné práce na zavedení mezinárodně srovnatelného standardu pro měření ekonomických přínosů cestovního ruchu. Na základě iniciativ organizací – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), World Tourism Organization (UNWTO) a World Travel & Tourism Council (WTTC) byly vytvořeny základy pro měření jednotných a kompatibilních statistických informací jednotlivými státy ve svých statistických systémech - satelitní účet cestovního ruchu. Satelitní účet cestovního ruchu poskytuje informace a data o ekonomickém postavení odvětví cestovního ruchu (Beránek, 2001). Kromě nejžádanější informace o podílu

cestovního ruchu na hrubém domácím produktu, obsahuje dále i řadu dalších podrobných informací, ze kterých je možné vyčíst, která odvětví mají k cestovnímu ruchu nejbližší a v kontextu s daty za jednotlivé roky je tak možné sledovat, která odvětví se vyvíjejí dynamičtěji než ostatní. Soustava satelitního účtu cestovního ruchu tak umožní určit vliv základních činností cestovního ruchu na ostatní odvětví ekonomiky, umožní zvýraznit jeho multiplikační efekt a vyjádřit hodnotově jeho přínosy pro tvorbu hrubého domácího produktu, pro příjmy státu, státních i místních rozpočtů i pro rozvoj zaměstnanosti (ČSÚ, 2013). V ČR byly první údaje TSA zveřejněny za období 2003 až 2005, kdy poprvé bylo možné získat data o počtech návštěvníků, turistů, údaje o příjezdovém, výjezdovém a domácím cestovním ruchu, stejně jako o spotřebě produktů ČR a přínosech pro ekonomiku a zaměstnanost.

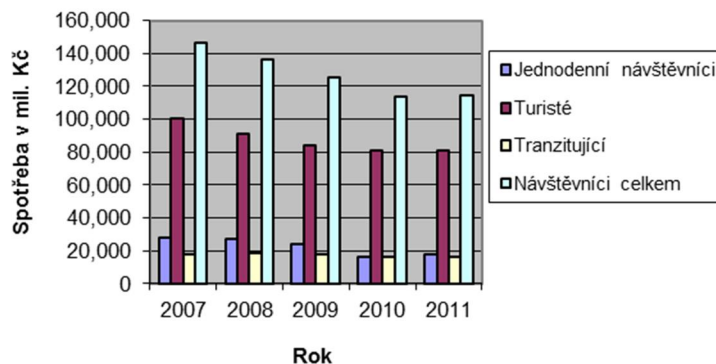
Světová hospodářská krize ovlivnila jak Spojené státy, tak následně i Evropu a celý svět. Původní finanční krize se změnila na světovou hospodářskou krizi, která přerostla v dlouhodobou recesi, ze které se ekonomiky jednotlivých zemí jen pomalu zotavují. Podle Musílka (2008, s.6-20) hlavní příčinou Světové finanční krize v roce 2008 byla Hypotéční krize v roce 2007. Investoři už neměli důvěru v akcie a nízké úrokové sazby pro ně nebyly zajímavé a tak nakupovali komodity. Tyto spekulativní obchody, mimo jiné, způsobily nárůst cen ropy, což vedlo k poklesu reálného HDP a zvýšení spotřebitelských cen. Dále také pokračoval masivní pokles cen rezidenčních nemovitostí. Krizi pocítili i občané ČR, když v únoru 2008 vzrostl index spotřebitelských cen meziročně o 7,5 procenta. Centrální banky USA, Eurozóny, Velké Británie, Kanady a Švýcarska podpořily finanční systém mimořádným přísunem nových peněz a kurz dolaru a akciové trhy na tuto pomoc zareagovaly růstem. Pololánik (2008, s.12) vymezuje ve svém článku přesná data Světové finanční krize. Dne 16. 3. 2008 padá americká investiční banka Bear Stearns, kterou do úpadku přiměla krize na úvěrových trzích. S jejím prodejem pomohla americká vláda, kdy JP Morgan Chase & Co. získal úvěr, pomocí kterého mohl být obchod realizován. Stát se tímto krokem snažil o stabilizaci situace před riziky, že by takové společnosti padly kvůli ztrátě důvěry na trhu. Dne 15. 9. 2008 nechala americká vláda, ve snaze ušetřit peníze daňových poplatníků, padnout americkou investiční banku Lehman Brothers. Vláda se rozhodla pomoci jen velmi důležitým společnostem, jako byly například Bear Stearns a AIG. Na Lehman Brothers měly devastující účinky ztrátové hypotéční cenné papíry, které po hypotéční krizi prakticky ztratily hodnotu. Pád banky narušil důvěru ve stabilitu dalších finančních institucí a způsobil pád akciových trhů po celém světě. Následující den - 16. 9. 2008, pomohl FED pojišťovně AIG, když jí krátkodobě půjčil 85 miliard dolarů. AIG utrpěla ztráty v důsledku krize na hypotéčním a úvěrovém trhu, kde pojišťovala rizikové operace finančních institucí nejen v USA, ale i v zahraničí. Finanční krize vyvrcholila na podzim roku 2007, ale americká krize byla oficiálně oznámena až začátkem prosince roku 2008.

Cíl a metody

Cílem příspěvku je analyzovat změny ve spotřebě cestovního ruchu v ČR v letech 2007 až 2011 na základě dat ze satelitního účtu cestovního ruchu v období vzniku hospodářské krize a pokračující recese. Pro analýzu situace v ČR v období krize a následující recese byla zkoumána spotřeba příjezdového, výjezdového a domácího cestovního ruchu podle produktů, dále je provedeno vyhodnocení THFK ve zkoumaném období v ČR a ukazatelů národního hospodářství se zaměřením na ČR a zaměstnanost v cestovním ruchu.

Hlavní výsledky

Příjezdový cestovní ruch (také aktivní) zahrnuje návštěvu a pobyt nerezidentů na ekonomickém území sledované země. Spotřeba příjezdového cestovního ruchu je chápána jako celkový objem prostředků vydaných na cestovní ruch nerezidenty a plynoucích do navštívené země. To znamená, že započítávána je i ta část výdajů, které jsou zaplacené mimo ekonomické území (ve vlastní zemi nerezidenta), ale směřující formou různých plateb do sledované země (např. část výdajů za zájezd).

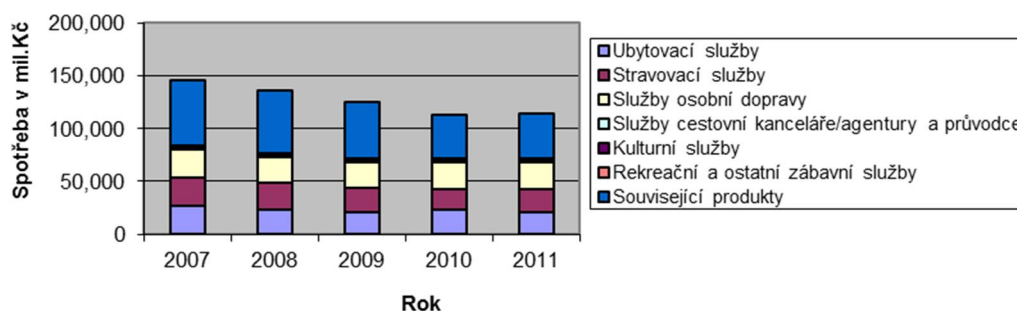
Graf 1: Spotřeba příjezdového cestovního ruchu v ČR v letech 2007-2011

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tsa_t1_spotreba_prijezdoveho_cestovniho_ruchu_v_cr

Příjezdový cestovní ruch tvoří 52 – 53 % cestovního ruchu v ČR, počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v roce 2012 překročil 13 646 tisíc, z toho počet nerezidentů je přes 7 164 tisíc, s největším podílem Němců, Rusů, Slováků, Poláků, Američanů a Britů.

Od roku 2007 spotřeba příjezdového cestovního ruchu nepřetržitě klesá, ať už se jedná o turisty nebo jednodenní návštěvníky. Turisté se na spotřebě podílejí 4násobným množstvím proti jednodenním návštěvníkům. Pokles spotřeby turistů v roce 2011 proti roku 2007 představuje 20 %, pokles spotřeby jednodenních návštěvníků je přibližně 40%. Spotřeba tranzitujících poklesla nejméně – přibližně o 11 %, kdy došlo k mírnému oživení v roce 2008 a k velice mírnému oživení v roce 2011. Celková spotřeba příjezdového CR klesla ve sledovaném období o 21,5 % ze 146,12 mil. Kč v roce 2007 Kč na 114,68 mil Kč v roce 2011.

Podle spotřeby jednotlivých produktů v těchto letech došlo ke zvýšení spotřeby za služby cestovních kancelářů na 116,7 % a spotřeby ostatních služeb na 102,7 %. Je pravděpodobné, že se změnilo složení příjezdových účastníků, kteří požadují vyšší standard a zabezpečení poskytovaných služeb a dovolí si i vyšší spotřebu ostatních doplňkových služeb. Naopak k nejvyššímu poklesu došlo u spotřeby zboží (64,5 %), stravování (77,5 %) a ubytování (80,6 %). Spotřeba služeb dopravy je na 95,9 % spotřeby roku 2007. Viz graf 1 a graf 2.

Graf 2: Spotřeba příjezdového CR podle produktů v ČR v letech 2007-2011 v mil Kč

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tsa_t1_spotreba_prijezdoveho_cestovniho_ruchu_v_cr

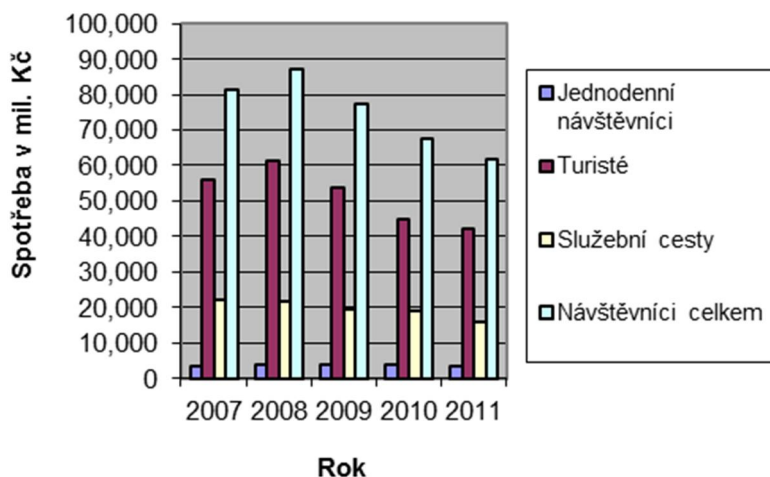
Výjezdový (pasivní) CR

Pokud se zaměříme na vyhodnocení ukazatelů z TSA, zjistíme, že spotřeba celkem v porovnání roků 2007 a 2011 poklesla o 19,6 mil. Kč, z toho spotřeba turistů poklesla o 13,5 mil. Kč a spotřeba na služební cesty o 6 mil. Kč. V tom podle produktů je největší pokles u stravování (4,7 mil.Kč.), ubytování (4,4 mil.Kč) a dopravy (4 mil.Kč). V procentickém vyjádření se spotřeba roku 2011 pohybuje v rozmezí 75 – 78 %. Nejmenší pokles je u služeb cestovních kancelářů a cestovních agentur (7 %).

Roky 2007 a 2008 se na výjezdovém cestovním ruchu projeví nárůstem, kdy klienti žili v relativně dobrých podmínkách, rostly nákupy rodinných dovolených u moře, cesty do vzdálených destinací,

poznávací i pobytové zájezdy, stejně jako lázeňské a wellness pobyty. V roce 2009 došlo k poklesu spotřeby turistů o 12,66 %, služebních cest dokonce o 10,52 %, u jednodenních návštěvníků se udržel stav roku 2008 a k poklesu došlo až v roce 2010 a 2011. Podle spotřebovávaných produktů byly nejvíce postiženy ostatní produkty, snížení spotřeby o 28 %, doprava, snížení o 25 %, stravování a ubytování, snížení o 24 %. U prodávaného zboží se projevil pokles o více než 22 %. V roce 2011 je celková spotřeba stále pod úrovní roku 2007.

Graf 3: Spotřeba výjezdového cestovního ruchu v ČR v letech 2007-2011 (v mil. Kč / CZK mil.)

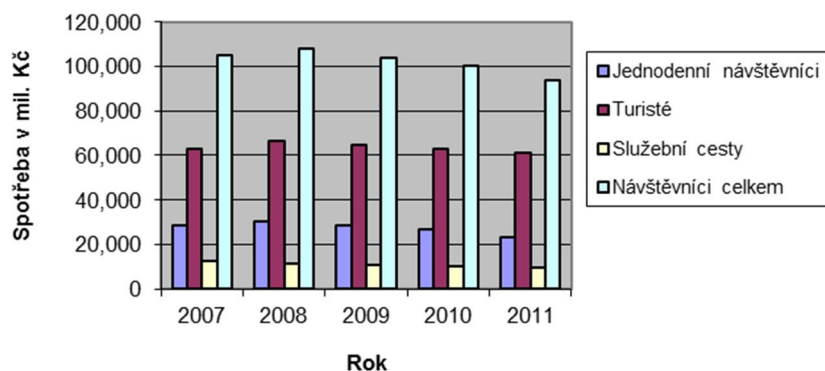

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tsa_t3_spotreba_vyjezdoveho_cestovniho_ruchu_v_cr

Domácí cestovní ruch

Je ČR rezidentů na území ČR, kdy se jedná jak o turisty, tak jednodenní návštěvníky. Zahrnuje spotřebu rezidentských návštěvníků na tuzemských cestách, ale i část spotřeby spojené s cestami do zahraničí, pokud byla realizována v ČR, např. marže cestovních kanceláří či agentur zajišťujících zahraniční zájezd.

Graf 4: Spotřeba domácího cestovního ruchu v letech 2007-2011 (v mil Kč)

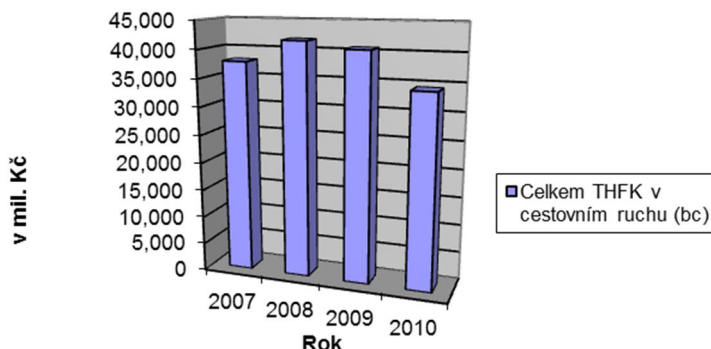
Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tsa_t2_spotreba_domaciho_cestovniho_ruchu_v_cr

Spotřeba domácího cestovního ruchu se v porovnání roku 2007 a 2011 snížila celkem o 10,82 mil. Kč, což představuje snížení na 90 %, největší propad je u spotřeby na služební cesty, kdy spotřeba postupně setrvale klesá – pokles na 73 % stavu roku 2007 a u jednodenních návštěvníků - pokles spotřeby na 81 %. Spotřeba turistů a jednodenních návštěvníků v letech 2008 a 2009 roste, od roku 2009 dochází k jejímu pozvolnému snižování. Spotřeba turistů vykazuje nejmenší pokles, je na úrovni 97 % roku 2007. Viz graf 4.

Tvorba hrubého fixního kapitálu

Vzhledem k vysoké konkurenci v odvětví je rozhodující vytvářet předpoklady pro moderní formy trávení volného času spojené s možnostmi sportovního, kulturního a společenského vyžití v regionu. To není možné bez dostatečných zdrojů hrubého fixního kapitálu, tedy dlouhodobých investic do odvětví. Jsou rozhodující pro vytváření předpokladů získání dlouhodobé klientely náročné na komfortní ubytování, příjemné prostředí, dostatečné možnosti sportovních a volnočasových iniciativ, stejně jako kulturních příležitostí a regionálních aktivit, vyplývajících z tradice, místních zvyků a tradic. Podobně se do poptávky zejména zahraničních hostů projevuje i péče o kulturní a technické památky, životní prostředí a péče o krajinu.

Graf 5: Tvorba hrubého fixního kapitálu v cestovním ruchu v ČR v letech 2007-2010 (v mil. Kč)

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tsa_t8_tvorba_hrubeho_fixniho_kapitalu_v_cestovnim_ruchu_v_cr

U hmotných finančních aktiv dochází v letech 2008 a 2009 k jejich zvyšování v důsledku dokončování rozestavěných akcí, od roku 2010 následuje více než 15% pokles. Data roku 2011 a 2012 dosud nejsou publikována. Z hmotných aktiv mají největší podíl investice do ostatních budov a staveb (62,8 %), následují investice do dopravních prostředků osobních (16,1 %) a do ubytovacích zařízení (15,9 %). Nehmotná finanční aktiva vykazují nárůst o 41,7 %, což je skutečnost, která vypovídá o modernizaci technologií používaných v organizacích cestovního ruchu, případně o nákupu finančních investic formou podílů na větších společnostech.

Závěr

Ve vývoji cestovního ruchu v České republice došlo ve sledovaném období k řadě změn. Změnily se spotřební zvyklosti, u příjezdového cestovního ruchu došlo ke snížení spotřeby zejména u jednodenních návštěvníků a turistů. Došlo k menší spotřebě u produktů zboží, ubytování a stravování, naopak u služeb cestovních kanceláří a kulturních došlo k nárůstu. Lidé v době ekonomické krize mění svoje spotřební chování, co se týká dovolené. Například volí jiný typ ubytování, levnější dopravu, zkracují délku pobytu nebo namísto dovolené v zahraničí zvolí dovolenou v tuzemsku.

U příjezdového CR došlo ke snížení spotřeby zejména u jednodenních návštěvníků na 62,7 % roku 2007, spotřeba turistů klesla na 80 %. Pokles se projevil zejména u spotřeby zboží, stravování a ubytování. **Spotřeba výjezdového cestovního ruchu** poklesla o 24,14 %, největší podíl na tom má stravování, ubytování a doprava. Nejmenší pokles je u spotřeby cestovních kanceláří a agentur. **Spotřeba domácího cestovního ruchu** se v porovnání sledovaných roků snížila o 10 mil. Kč a v roce 2011 představuje 90 % hodnoty roku 2007, největší propad je u kategorie služební cesty a jednodenních návštěvníků. To se projevilo u hotelů a penzionů, kdy až 83% hotelů a penzionů zaznamenalo snížení návštěvnosti. **U ukazatele THFK** došlo k poklesu zejména v roce 2010, kdy pokles byl 15 %. V roce 2008 a 2009 ještě přetrvával kladný trend vývoje, patrně spojený s dostavbou rozestavěných akcí. Největší podíl hmotných investic směřuje do ostatních budov a staveb a dopravních prostředků. Největší nárůst mají investice do nehmotného kapitálu – 41,7 %.

Význam cestovního ruchu se projevuje v ekonomice národního hospodářství zejména dopady, kterými se podílí na tvorbě hrubého domácího produktu (HDP), hrubé přidané hodnoty (HPH) a zvyšování

zaměstnanosti. Na HDP se odvětví CR podílí 2,9 % v letech 2007 a 2009, v letech 2010 a 2011 se podíl snižuje na 2,7 %, což odráží vliv dlouhodobé recese a úsporné chování klientů CR. Podíl CR na HPH je dlouhodobě mezi 2,6 až 2,7 %, HPH v CR má rostoucí tendenci, s nárůstem v charakteristických odvětvích a poklesem v souvisejících a nespecifických odvětvích. Za roky 2007 až 2011 došlo ke zvýšení HPH o 2 84 600 mil. Kč, což představuje zvýšení o 2,9 %. Na celkové zaměstnanosti se odvětví CR podílí přibližně 4,5 % a to jak v ukazateli zaměstnané osoby, tak i v počtu pracovních míst, kdy v roce 2011 pracuje v CR 231266 pracovníků, což je o 5 tisíc pracovníků méně než v roce 2007. Je potřeba si uvědomit, že na cestovní ruch jsou navázána i související a nespecifická odvětví, která také vytvářejí pracovní příležitosti. Faktem je, že se většinou jedná o vysoce sezonní práci, málo placenou, s velkým množstvím malých úvazků a využíváním práce brigádníků ať už z řad studentů nebo důchodců. Je to však odvětví, které může přinést pracovní příležitosti i do lokalit s malým počtem pracovních příležitostí a stabilizovat zdroje příjmů pro obyvatele venkovských sídel i menších měst.

Literatura

- [1] BERÁNEK, J., (2001). Satelitní účet cestovního ruchu. *COT Business* [online]. [cit. 2013-10-27]. Dostupné z: < www.cot.cz/data/cesky/00_12/12_stat_1.htm>.
- [2] Český statistický úřad, (2013). *Metodika satelitního účtu ČR*. [online]. [cit. 2013- 10-27]. Dostupné z: < [www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metodika_satelitního_uctu_cestovního_ruchu/\\$File/metod_tsa.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/metodika_satelitního_uctu_cestovního_ruchu/$File/metod_tsa.pdf)>.
- [3] Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, (2009). *Cestovní ruch*. [online]. [cit. 2013-10-28]. Dostupné z: <www.mmr.cz/getmedia/5d82db09-b1df-4142-a4e1-0b8b80f335c5/Zpravodaj-o-vyvoji-a-predikcich-cestovního-ruchu-C.pdf>.
- [4] MUSÍLEK, P., (2008). Příčiny globální finanční krize a selhání regulace. *Český finanční a účetní časopis*, vol. 4, iss. 3, pp. 6-20. ISSN 1802-2200.
- [5] POLOLÁNÍK, L., (2008). Světová finanční krize: Finanční krize - jak to začalo. *Finance.cz* [online]. [cit. 2013-11-02]. Dostupné z: < <http://www.finance.cz/zpravy/finance/195113-financni-krize-jak-to-zacalo/>>.